

Eduskunnan oikeusasiamies

Kirje 16.2.2006 Dnro 402/4/06

SELVITYS- JA LAUSUNTO KANTELUN JOHDOSTA

Oikeusministeriö lausuu kunnioittavasti asiassa seuraavaa.

Oikeusministeriö on pyytänyt kantelun johdosta ulkoasiainministeriöltä selvityksen, joka oheistetaan lausuntoon.

Vaalilain (714/1998) 9 § 1 momentin 2 kohdan mukaan ennakkoäänestyspaikkoja ovat valtioneuvoston asetuksella säädettävät Suomen edustustot ja niiden toimipaikat. Valtioneuvosto on 3.11.2005 antanut asetuksen vuonna 2006 toimitettavassa presidentinvaalissa ennakkoäänestyspaikkoina olevista Suomen edustustoista ja niiden toimipaikoista (863/2005). Asetuksen mukaisesti ulkomaille perustettiin presidentinvaalia varten 87:ään eri valtioon yhteensä 237 ennakkoäänestyspaikkaa. Thaimaassa oli kolme ennakkoäänestyspaikkaa: yksi Bangkokissa, yksi Pattayalla ja yksi Phuketissa.

Vaalilain 17 §:n mukaan ennakkoäänestyksestä Suomen edustustossa huolehtivat vaalitoimitsijat. Vaalitoimitsijana Suomen edustustossa on edustuston päällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö. Vaalitoimitsijoita voi tarvittaessa olla kaksi tai useampia.

Vaalilain 46 §:n mukaan jokainen äänioikeutettu saa äänestää ennakolta ulkomailla Suomen edustustoissa. Odotettavissa olevaa äänestäjien määrää ei sen vuoksi ole mahdollista arvioida tarkasti ennalta, vaikka edustustot pyrkivät varautumaan järjestelyihin selvittämällä esimerkiksi etukäteen matkanjärjestäjiltä tietoja matkustajamääristä.

Ennakkoäänestys aloitetaan 11. päivänä ennen vaalipäivää sekä lopetetaan ulkomailla 8. päivänä ennen vaalipäivää (Vaalilaki 47 § 1 momentti). Suomen edustustoissa ja niiden toimipaikoissa ennakkoäänestyksen ajanjakso

voi kuitenkin olla lyhyempi sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään (Vaalilaki 47 § 3 momentti).

Ennakkoäänestys toimitetaan ennakkoäänestyksen ajanjaksona Suomen edustustossa jokaisena päivänä edustuston päällikön määrääminä aikoina (vaalilaki 48 § 1 momentti). Äänioikeutettu, joka ennakkoäänestyksen ajanjaksona on saapunut asianomaiseen ennakkoäänestyspaikkaan, mutta ei ole voinut käyttää äänioikeuttaan vielä tuona aikana, saa äänestää sanotun ajan päätyttyäkin (vaalilaki 48 § 3 momentti).

Vaalilain 56 §:n mukaan ennakkoäänestyspaikassa tai sen välittömässä läheisyydessä ei saa äänestysaikana pitää puheita, julkipanna tai jakaa painettuja tai kirjoitettuja kehotuksia eikä muutoinkaan vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen (5.4.2002/247). Vaalilain määräys koskee myös ennakkoäänestyspaikkaan saapuvia äänestäjiä. Äänestys ennakkoäänestyspaikassa on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Jos vaalitoimitsija taikka muu henkilö vaalilaissa edellytettynä vaaliviranomaisena toimiessaan laiminlyö velvollisuutensa, häntä rangaistaan kuten virkamiestä virkarikoksesta (vaalilaki 185 §).

Oikeusministeriö on vaalilain 195 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisille vaaliohjeet vuonna 2006 toimitettavaa presidentinvaalia varten. Ministeriön vaaliohjeessa numero 5 ”Ennakkoäänestys ulkomailla” käsitellään ennakkoäänestyksen järjestelyjä Suomen edustustoissa ja niiden toimipaikoissa.

Ohjekirjasen kohdassa 2.1 sivulta 4 alkaen on todettu, että vaalitoimitsijoiden nimeämisestä/määräämisestä on huolehdittava niin hyvissä ajoin, että heille jää riittävästi aikaa ennakolta tutustua vaaleja koskevaan lainsäädäntöön ja ennakkoäänestystä koskeviin määräyksiin ja ohjeisiin sekä ryhtyä heille kuuluviin ennakkoäänestyksen järjestämiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Vaalitoimitsijan asiana on muun ohessa huolehtia ennakkoäänestyksen kulusta ja valvoa järjestystä ennakkoäänestyspaikalla.

Ohjekirjasen kohdassa 2.7. sivulla 29 käsitellään tarkemmin järjestyksen ylläpitoa ennakkoäänestyspaikassa. Vaalitoimitsijan on huolehdittava siitä, että järjestys ennakkoäänestyspaikassa ja sen välittömässä läheisyydessä säilyy moitteettomana ja vaalitoimitus sujuu häiriöttä. Äänestysaikana on erityisesti valvottava, ettei ennakkoäänestyspaikassa tai sen välittömässä läheisyydessä pidetä puheita eikä julkipanna tai jaeta painettuja tai kirjoitettuja kehotuksia eikä millään tavalla vaikuteta tai yritetä vaikuttaa vaalivapauteen. Mikäli määräyksiä tässä suhteessa rikotaan tai yritetään rikkoa, vaalitoimitsijan on heti poistettava häiritsijä ennakkoäänestyspaikasta tai sen liepeiltä. Vaalitoimitsijan on lisäksi tarvittaessa pidettävä huoli siitä,

että äänioikeuttaan jo käyttäneet viipymättä poistuvat ennakoäänestyspaikan äänestystilasta. Jos ennakoäänestyksessä on tapahtunut jotakin sellaista, mikä on vaikuttanut toimituksen säännölliseen kulkuun (esimerkiksi jos toimitus on ylivoimaisen esteen takia ollut pakko keskeyttää), vaalitoimitsijan olisi tehtävä siitä merkintä äänestäjistä pidettävään luetteloon. Ulkoasiainministeriöstä puhelimitse kysyttäessä saadun tiedon mukaan Pattayan ennakoäänestyspaikalla vaalitoimitsijat eivät olleet tehneet merkintöjä äänestäjistä pidettyyn luetteloon kantelijan kuvaamista tapahtumista.

Vaaliohjeen kohdassa 2.2 sivulla 7 todetaan ennakoäänestystoimituksen päivittäisestä lopettamisesta, että äänestäjällä, joka ennakoäänestykselle määrättyä aikana on saapunut ennakoäänestyspaikkaan, mutta ei ole ehtinyt äänestää sinä aikana, on oikeus äänestää sanotun ajan päätyttyäkin. Toimitusta ei siis saa keskeyttää tai lopettaa ennen kuin jokainen, joka äänestämistä varten on saapunut ennakoäänestyspaikkaan ennen sen sulkemista, on saanut tilaisuuden käyttää äänioikeuttaan.

Pattayan ennakoäänestyspaikka oli avoinna ensimmäisessä vaalissa 6.1. ja 7.1. kello 10 - 15 ja toisessa vaalissa 20.1. ja 21.1. kello 10 - 15. Vaalitietojärjestelmän mukaan Pattayan ennakoäänestyspaikassa äänesti ensimmäisessä vaalissa yhteensä 372 ja toisessa vaalissa yhteensä 610 henkilöä. Esimerkiksi Tukholmassa äänesti ensimmäisessä vaalissa 2831 ja toisessa vaalissa yhteensä 3516 henkilöä ja Espanjassa Fuengirolassa ensimmäisessä vaalissa 1727 ja toisessa vaalissa 2284 henkilöä.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan edustuston päällikkö varasi äänestystä varten riittävästi aikaa ja nimesi Pattayan ennakoäänestyspaikkaan riittävän monta eli kymmenen vaalitoimitsijaa. Esitetyn selvityksen mukaan eräiden äänestäjien häiriökäyttäytyminen oli kuitenkin viivyttänyt ennakoäänestyksen toimittamista. Vaalitoimitsijoiden aikaa oli kulunut paljon äänestäjien avustamiseen ja myös järjestyksen ylläpitämiseen, jolloin muut äänestäjät olivat joutuneet odottamaan.

Sikäli kun jotkut vaalitoimitsijat olivat äänestäjien kuullen toistaneet ehdokkaan nimeä ennakoäänestyspaikassa, ovat kyseiset vaalitoimitsijat käyttäytyneet vaaliviranomaisen asemalle sopimattomalla tavalla, minkä sopimattoman käyttäytymisen ovat äänestäjät saattaneet kantelijan kuvaamalla tavoin kokea olevan yritys vaikuttaa äänestäjän vaalivapauteen.

Asiakirjat palautetaan.

Vaalijohtaja

Arto Jääskeläinen

Ylitarkastaja

Jussi Aaltonen